

Dějiny naplňování lidských potřeb

Bydlení

Opevněné středověké sídlo krále nebo zemana se nazývá **hrad**.

Hrad byl ve středověku pevný a chráněný domov panovníka nebo šlechtice. Lidé ho stavěli na vyvýšených místech, aby bylo lépe vidět do krajiny a aby se hrad lépe bránil. Nejstarší hrady bývaly často ze dřeva, později se stále více stavěly z kamene. Kolem hradu mohl být příkop, palisáda nebo silná hradba. Hrad nesloužil jen k obraně. Bylo to také místo k bydlení, spravování okolní krajiny a ochraně cest nebo důležitých míst. Uvnitř hradu bývala obytná část, síň, sklad, kuchyně i kaple. V některých hradech stála silná hlavní věž, které se říká donjon nebo hradní věž, a ta patřila k nejbezpečnějším místům. Později se hrady zvětšovaly, přibývaly další věže, paláce a pohodlnější místnosti. Hrad tak ukazuje, že lidé chtěli mít domov nejen bezpečný, ale i pohodlný a reprezentativní.

2

Speciálními dřevěnými domy byly **domy s hrázděnou konstrukcí**.

Lidé objevili i jiné efektivní technologie dřevostaveb, které vyžadovaly méně dřeva než srubové domy. Jedním z těchto typů jsou právě domy s hrázděnou konstrukcí. Dřevo z lesů poskytovalo stavební materiál, který zruční řemeslníci opracovali do sloupů a trámů. Ty se ukládaly do složité nosné kostry, o kterou se opírala zbylá hmota stěn. Mezi jednotlivé dřevěné části konstrukce se vkládaly například sítě z proplétaných prutů, vymazané hlinou. Jindy se mezi trámy vkládaly nepálené cihly nebo opracované kameny.

Kořeny těchto stavebních technologií sahají několik tisíciletí zpět. Technologie hrázděných domů se však výrazně rozšířila zejména v Německu, a to přibližně od 13. století n. l. Stavěly se nejen na venkově, ale i ve městech.

Přehled o historii zajišťování obydlí v dějinách lidstva nazýváme **dějiny bydlení**.

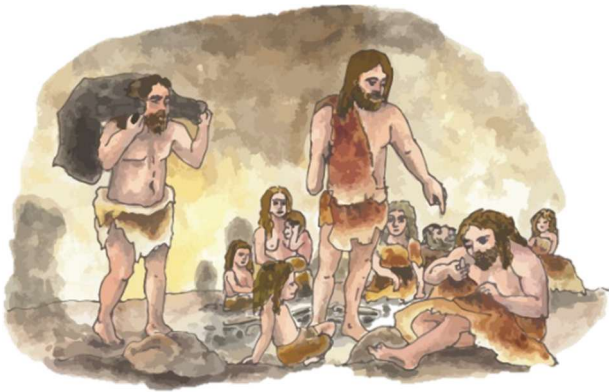
Lidé bydleli v různých dobách velmi rozdílně. Jejich obydlí se měnila podle toho, kde žili, jaké měli materiály a co už uměli postavit. Někdy lidé využívali jeskyně nebo jednoduché přístřešky, jindy si stavěli domy ze dřeva, hlíny, kamene nebo cihel. Postupně se jejich domovy stávaly pevnější, větší a pohodlnější. Dnes lidé stavějí domy mnoha způsoby a zkoušejí i nové technologie, například 3D tisk stavebních částí nebo celých malých domů.

3

S výstavbou opevněných středověkých měst se rozvinula stavba budov nazývaných **měšťanské domy**.

Měšťanské domy stály ve středověkých městech a bydleli v nich hlavně řemeslníci, obchodníci a jejich rodiny. Tyto domy byly často úzké a vysoké, protože ve městě nebylo mnoho místa. Kratší stranou obvykle směřovaly do ulice a mívaly sedlovou střechu. Stavěly se z různých materiálů podle kraje — někde hlavně z kamene nebo cihel, jinde ze dřeva a hrázděné konstrukce vyplněné hlínou nebo jiným materiálem. V přízemí býval často obchod, dílna nebo sklad, zatímco rodina bydlela ve vyšších patrech. Dům tak sloužil zároveň k práci i k bydlení. Ve větších městech mohl v jednom domě žít i větší počet lidí nebo více členů širší rodiny. Takové domy se v Evropě rozšířily hlavně ve vrcholném a pozdním středověku a v různých podobách se stavěly ještě dlouho potom.

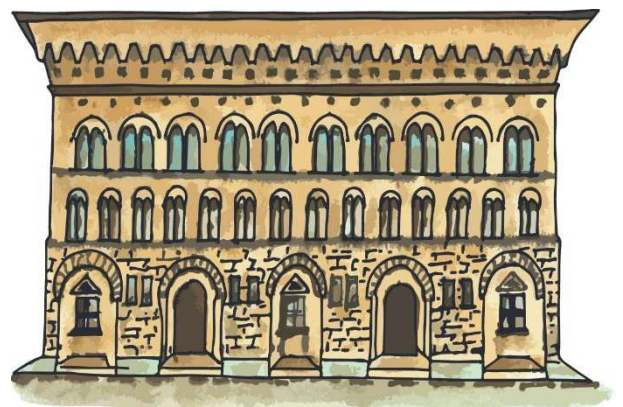

4

Jedním z nejběžnějších typů historických obydlí je **srubový dům**.

V lesnatých krajinách si lidé často stavěli domy ze dřeva. Jedním z takových domů byl srub. Srub vzniká tak, že se dřevěné kmeny nebo trámy kladou vodorovně na sebe a v rozích do sebe zapadají pomocí vyřezaných spojů. Díky tomu byly stěny pevné a dům dobře držel teplo. Sruby se stavěly hlavně tam, kde bylo dost kvalitního dřeva. V takových domech často bydlela jedna rodina. Dřevěné domy tohoto typu mají v Evropě velmi dlouhou tradici, zvláště v severní a východní Evropě a v dalších zalesněných oblastech. Lidé je stavěli ještě ve středověku i v novější době. Ukazují nám, jak důležité bylo při stavbě domu využít materiál, který byl snadno po ruce.

Montessori definiční materiál

Dějiny naplňování lidských potřeb – Bydlení

ZPRACOVALA: Mgr. Martina Gymerská

ILUSTROVALA: Mária Veselovská

PŘELOŽILA: Mgr. Jarmila Zatloukalová

ODBORNÍ GARANTI:

SK: Mgr. Ján Kossaczký, CZ: Mgr. Jiří Vorlíček, Mgr. Milan

Růžička, Mgr. Barbora Brauerová

VYDALI: Občanské sdružení PERSONA, Vrančovičova 29,

Bratislava, www.ozpersona.sk

Základní škola ZaHRAda, Riegrova 312, 666 01

Tišnov, www.skolazahrada.cz

Výhradní zodpovědnost za obsah této publikace nesou autoři a nedá se ztotožnit s oficiálním stanoviskem Evropské Unie.

BEZPLATNÁ PUBLIKACE

Více inspirací a materiálů naleznete na:

www.montessoripedia.org

© PERSONA 2025

LP04

V období renesance se ve městech začaly stavět tzv. **městské paláce**.

V bohatých italských městech si nejbohatší rodiny stavěly velké a honosné domy, kterým říkáme městské paláce nebo také palazzo. Takové domy byly z kamene, měly několik pater a často také vnitřní dvůr, kolem kterého se rozkládaly další místnosti. Bydlela v nich obvykle jedna velmi bohatá rodina spolu se služebnictvem a někdy i se strážemi. Městský palác nebyl jen místem k bydlení. Ukazoval také bohatství a důležitost rodiny, která v něm žila. Proto býval bohatě zdobený a pečlivě postavený. Tyto paláce se zvláště rozšířily v severní Itálii v 15. století, například ve Florencii, a později se podobné domy stavěly i v dalších částech Evropy. Ukazují nám, že ve městech už tehdy žili lidé, kteří chtěli mít domov nejen pohodlný, ale i krásný a reprezentativní.

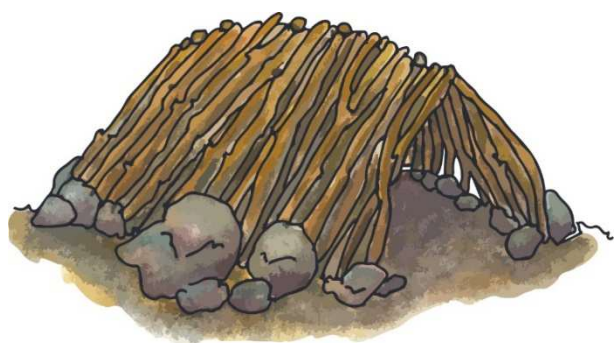
Přírodní podzemní dutinový prostor, který lidé využívali jako ochranu před zimou a divokými zvířaty už před více než milionem let, se nazývá **jeskyně**.

První lidé hledali bezpečné místo, kde by mohli odpočívat a přenocovat. Někdy využívali přírodní úkryty, například skalní převisy a jeskyně, jindy si stavěli jednoduché přístřešky. Jeskyně jim mohly pomoci chránit se před větrem, deštěm i některými zvířaty.

Lidé často pobývali hlavně u vstupu, kde bylo více světla a čerstvého vzduchu. Také pravěcí lidé druhu Homo sapiens občas využívali jeskyně a skalní úkryty. Jedním ze známých míst je jeskyně Blombos v dnešní Jihoafrické republice. Archeologové tam našli stopy po lidech staré přibližně 100 000 až 70 000 let.

5

6

Antický ekvivalent dnešních více-podlažních bytových domů se nazývá **insula**.

Insula byl druh městského domu ve starověkém Římě. Bydlelo v něm mnoho lidí najednou, a proto si ho můžeme představit jako dávný bytový dům. V insulách žili hlavně lidé, kteří nebyli bohatí, ale někdy v nich bydlely i rodiny s různými možnostmi a příjmy. V přízemí bývaly často obchody a dílny, zatímco byty byly ve vyšších patrech. Některé insuly měly několik pater a ve velkém městě Římě mohly být i velmi vysoké. Když měl starověký Řím velmi mnoho obyvatel, potřeboval právě takové domy, aby se do něj vešlo více lidí. Insuly ukazují, že už ve starověku existovalo ve městech husté bydlení podobné dnešním činžovním domům.

23

Obydlí postavené pomocí technologií 3D tisku se nazývá **3D tištěný dům**.

3D tištěný dům využívá technologie 3D tisku, při kterých se robotické rameno pohybuje po kolejích a tiskne jednu vrstvu domu za druhou. Základním stavebním materiálem je beton.

3D tištěné domy jsou v mnohém podobné běžným betonovým domům.

Někdy se technologie 3D tisku využívá pouze pro výrobu specifických částí domu. Použití 3D tisku ve stavebnictví nabízí mnoho výhod, například rychlost výstavby, nízké náklady, flexibilitu tvarů a další.

První obytná budova postavená pomocí technologie 3D tisku byla dokončena v roce 2017 v Rusku. Podobné stavby od té doby realizují firmy v USA, Číně i Evropě.

51

34

Přibližně před 700 000 lety začali lidé stavět první **umělé přístřešky**.

Lidé si postupně začali stavět i vlastní přístřešky. Nevíme přesně, jak vypadaly ty úplně nejstarší, protože se ze dřeva, větví nebo kůží většinou nic nezachovalo. Archeologové ale našli stopy, které ukazují, že už velmi dávní lidé uměli vytvářet jednoduché stavby, aby se chránili před větrem, deštěm a chladem. Jistější důkazy o takových přístřešcích máme z pozdější doby. Známým příkladem je naleziště Terra Amata ve Francii, kde vědci objevili stopy po přístřešcích starých asi 400 000 let.

50

7

Tradiční vůz tažený koňmi, který používali britští Romové jako svůj domov, se nazývá **cikánský karavan** nebo **vardo**.

Vardo byl krásně zdobený koňský vůz, který sloužil některým britským Romům jako domov na cestách. Začal se více používat hlavně v 19. století, přibližně od 40. do 70. let 19. století. Předtím lidé často cestovali pěšky, v lehčích vozech nebo přespávali ve stanech a jednoduchých přístřešcích. Vardo se stavělo ze dřeva a jeho výroba byla náročná, protože vůz musel být pevný, pohodlný a zároveň dost lehký, aby ho utáhl kůň. Měl čtyři kola a býval bohatě zdobený řezbami, barvami a někdy i zlatou výzdobou. Uvnitř bylo místo na spaní i na uložení potřebných věcí, takže sloužil jako opravdový malý domov. Pro mnoho rodin byl vardo nejen dopravním prostředkem, ale také znakem domova, dovednosti a krásy. V minulosti navíc k některým pohřebním zvykům patřilo, že se po smrti majitele jeho vůz a část věcí spálily. Dnes se tento zvyk většinou připomíná už jen symbolicky.

35

22

Obydlí, vyrobené z ocelových přepravních kontejnerů, se nazývá **kontejnerový dům**.

8

Klasický rodinný dům, který obývala římská rodina, se nazývá **domus**.

Domus byl městský dům bohatších lidí ve starověkém Římě. Byl to většinou přízemní nebo jednopatrový dům postavený z kamene, cihel a dřeva. Z ulice často nepůsobil nápadně, ale uvnitř mohl být velmi krásný a pohodlný. Střed domu tvořilo átrium, hlavní otevřený prostor s otvorem ve střeše, kudy dovnitř přicházelo světlo a někdy i dešťová voda. Kolem átria byly rozmístěny další místnosti, například ložnice, jídelna nebo kuchyně. V zadní části domu bývala často zahrada obklopená sloupy, které říkáme peristyl. Tam mohly být rostliny, sochy, fontána nebo malé jezírko. Domus ukazuje, že lidé ve starověkém Římě chtěli mít domov nejen bezpečný, ale i příjemný a krásný. Nejznámější domy tohoto typu známe hlavně z doby kolem 2. století př. n. l. až 1. století n. l.

21

Kontejnerový dům je postavený z přepravních kontejnerů, které tvoří nosnou konstrukci a základní strukturu domu. Stěny kontejnerů jsou obvykle z oceli a mají standardizovaný obdélníkový tvar. Při stavbě stačí kontejnery určitým způsobem uspořádat a interiér vybavit. Uvnitř kontejneru, který má standardizované rozměry, lze vytvořit menší místnosti přepážkami z lehčích materiálů. První kontejnerové byty se objevují koncem 80. let 20. století.

Jednou z největších výhod kontejnerových domů je ekologická udržitelnost, protože často vznikají z recyklovaných kontejnerů, čímž se minimalizuje stavební odpad. Dalšími výhodami jsou nízká cena, jednoduchost projektu a rychlost výstavby.

49

36

Mezi prvními přístřešky pravěkých lidí dnešního typu byly **kožešinové stany**.

48

Lidé druhu Homo sapiens si stavěli různé typy obydlí. Někdy to byly jednoduché přístřešky ze dřeva, větví, trávy nebo rákosu. Jindy si stavěli stanům podobné obydlí, která mohla být pokrytá kůžemi zvířat. V chladných krajích Evropy se někdy používaly také velké kosti mamutů, které pomáhaly držet konstrukci obydlí. Archeologové nacházejí zbytky takových staveb jako kruhy z kamenů, jamky po kůlech nebo velké kosti uložené do tvaru stěn.

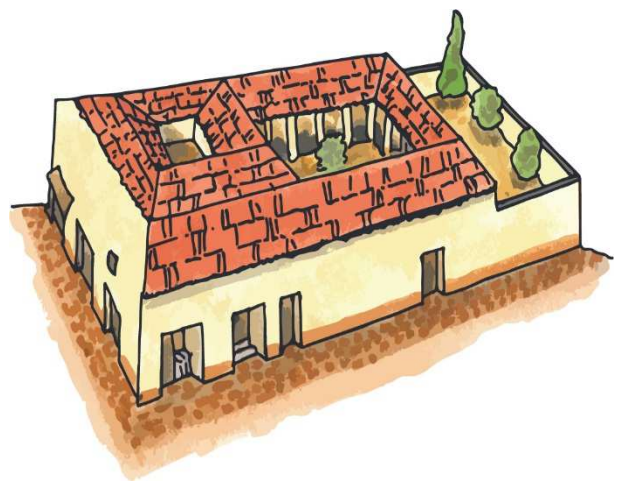
Některá obydlí měla podlahu trochu zahloubenou do země, aby uvnitř bylo větší teplo. Střecha mohla být kuželovitá nebo zaoblená. Takové příbytky v Evropě známe hlavně z doby před asi 30 000 až 15 000 lety. Ukazují nám, že lidé už tehdy uměli přemýšlet o tom, jak si vytvořit bezpečný a teplý domov.

9

Nájemní bydlení, které může být spravováno státem nebo obcí, se nazývá **veřejné byty**.

Původ veřejného bydlení souvisí s dramatickým nárůstem městské populace způsobeným průmyslovou revolucí v 19. století. Někteří filantropové a majitelé továren začali poskytovat bydlení v nájemních domech a někdy dokonce stavěli celé vesnice, aby zajistili ubytování pro dělníky ve svých podnicích.

Později se výstavba veřejných bytů stala součástí státní politiky sociálního bydlení, jejímž cílem je vytvořit dobré životní podmínky pro širší obyvatele. Sociální bydlení je obvykle přidělováno městem nebo obcí, například na základě posouzení majetkových poměrů a v souvislosti s vládními opatřeními zajišťujícími dostupné bydlení pro méně majetné občany.

37

20

Obydlí umožňující transport z místa na místo se nazývají **mobilní domy**.

Mobilní bydlení se rozvinulo ve 20. století v USA, a to především kvůli nutnosti stěhování rodin za novou prací. Mobilní domy se vyvinuly z karavanů a obytných přívěsů. Postupem času se z karavanů stávaly tří a vícepokojové mobilní domy.

Mobilní domy se staví z prefabrikovaných dílů vyrobených z lehkých materiálů, jako jsou plast, dřevo, sádkarton a další. Na nová místa je musí přepravovat tahače kamionů, ke kterým se konstrukce domů připojí na přívěsném vozidle.

Mobilní bydlení se využívá jako řešení trvalého rodinného bydlení zejména v USA, jinde se používá spíše ve formě karavanů a přívěsů – například jako rekreační bydlení, přechodné ubytování při práci na stavbách a podobně.

10

47

Obydlí postavených z hliněných kvádrů, vysušených na slunci, se nazývá **domy z nepálených cihel**.

Lidé na Blízkém východě se už velmi dávno naučili stavět domy z hlíny. Někdy z ní vyráběli nepálené cihly, které nechali usušit na slunci, a potom je skládali na sebe jako stavebnici. Tak vznikaly pevnější domy než dřívější přístřešky z větví a kůží. Tyto domy mívaly jen malá okna, aby se dovnitř nedostávalo příliš horko ani chlad. Často měly také plochou střechu, kterou lidé mohli využívat k práci, odpočinku a někdy i ke spaní v teplých nocích. Jídlo se připravovalo v jednoduchých pecích nebo u ohniště. Ve velmi starých sídlech, například v Jerichu, lidé budovali také kamenné zdi a věže. Ty mohly pomáhat chránit osadu a možná také chránily před přívalovou vodou. Lidé si navíc už v neolitu upravovali stěny a podlahy omítkou, takže jejich domovy byly pevnější a hladší.

19

38

Mamutí kosti poskládané do opěrných konstrukcí, které lidé využívali jako obydlí před zhruba 20 000 lety, nazýváme **přístřešky z mamutích kostí**.

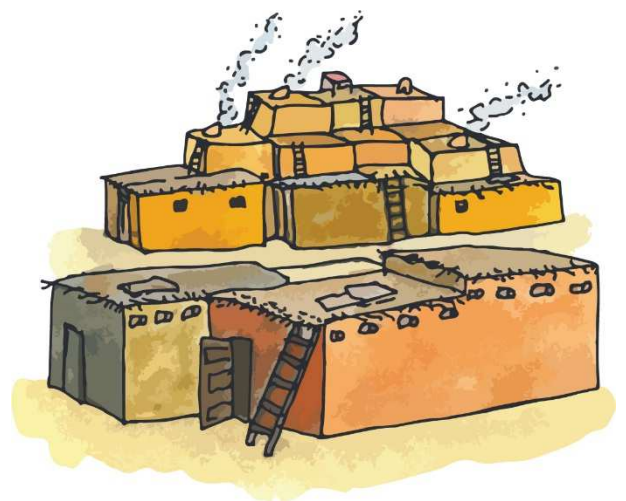
V době ledové nežili lidé jen v jeskyních. Na některých místech východní Evropy si stavěli také obydlí z mamutích kostí, dřeva a zvířecích kůží. Tato obydlí měla často kruhový tvar a uvnitř bývalo ohniště, které dávalo teplo a světlo. Velké kosti a kly pomáhaly držet stavbu pohromadě a přes ně lidé nejspíš přetahovali kůže, aby byli chráněni před větrem a zimou. Některá z těchto obydlí měla průměr jen několik metrů, jiná byla větší. Sloužila hlavně jako úkryt v chladném počasí a jako místo, kde lidé mohli společně žít a pracovat. Archeologové takové stavby objevili například na území dnešní Ukrajiny.

46

11

Ve 20. století se bytové domy začaly stavět ve formě známé jako **panelový dům**.

Po 2. světové válce bylo potřeba rychle postavit mnoho nových bytů pro velké množství lidí. Proto se v mnoha zemích začaly stavět panelové domy a také další bytové domy. Zvláště mezi 60. a 80. lety 20. století vznikala rozsáhlá sídliště, kde žily tisíce lidí. Panelové domy se stavěly z velkých betonových dílů, které se vyrobily v továrně a pak se na stavbě složily dohromady jako stavebnice. Díky tomu šla výstavba rychleji než dříve. V těchto domech byly byty s elektřinou, vodou, topením a koupelnou, což pro mnoho rodin znamenalo pohodlnější bydlení než ve starších domech bez takového vybavení. Některé panelové domy byly nižší, jiné měly mnoho pater a bydlely v nich stovky lidí. Takové domy ukazují, jak se ve 20. století měnilo bydlení ve velkých městech a jak lidé hledali způsob, jak rychle postavit domov pro mnoho obyvatel.

39

18

12

Hliněná stavba, postavená ze směsi hlíny, písku, vody a slámy, se nazývá **hliněný dům**.

Hliněné domy patří k velmi starým lidským obydlím. Lidé je stavěli z hlíny smíchané se slámou a někdy i s pískem nebo dalšími přírodními materiály. Sláma pomáhala, aby stěny lépe držely pohromadě a méně praskaly. Někdy se z této směsi vyráběly nepálené cihly, které se sušily na slunci. Jindy se vlhká hliněná směs nanášela rovnou na stěnu nebo na spletené proutí. Takové domy se stavěly z místních materiálů, které lidé snadno našli kolem sebe. Hliněné stavby známe už z velmi dávné minulosti na Blízkém východě a podobné způsoby stavění se používaly i v Africe, Evropě a dalších částech světa. Ve střední Evropě se hliněné domy objevovaly hlavně tam, kde bylo málo kamene a hodně vhodné hlíny. Ukazují nám, že lidé uměli chytře využít to, co jim nabízela příroda.

17

Domy, které jsou předem vyrobeny v továrnách a následně smontovány přímo na místě stavby, se nazývají **modulární domy**.

Tento typ speciálních staveb se také nazývá montované nebo prefabrikované domy. Jejich díly se vyrábějí ve výrobních závodech, podobně jako panely pro panelové domy. Poté se části domu přepraví na staveniště, kde se podle přesného postupu smontují dohromady. Na rozdíl od klasických zděných staveb lze takové domy postavit velmi rychle. Stavebním materiálem může být beton, dřevo, plech nebo různé inovativní materiály s dobrými izolačními a statickými vlastnostmi.

Montovaný dům připomíná velký Lego set. Na místě stavby se společně sestavují velké stěnové a střešní panely, často už s nainstalovanými okny. První modulární domy dnešního typu se objevují již v prvním desetiletí 20. století.

45

40

Velký kuželový přenosný stan, který běžně využívali Indiáni Severní Ameriky, nazýváme **típi**.

44

Nejznámějším druhem moderních domů je dnes **rodinný dům**.

Rodinné domy mají tisíce let staré kořeny. Funkčně i architektonicky navazují na dříve zmíněné typy venkovských domů – hliněné domy, hrazdové stavby, sruby a podobně. Dokonce i slovo „dům“ je odvozeno od římského rodinného domu (*domus*). Střechy rodinných domů jsou často sedlové, většinou mají jen jedno poschodí a staví se zejména z betonových tvárnic, cihel nebo dřeva. Jsou vybaveny elektřinou, vodovodem, kanalizací a topením. Hlavními místnostmi jsou obývací pokoj, kuchyně, ložnice, předsíň, toaleta a koupelna.

Od 20. století lidé masově opouštějí tradiční způsoby obživy – zemědělství, řemesla a podobně. S tím souvisí i změna funkcí venkovských domů a jejich přeměna na rodinné domy dnešního typu. Lidé například přestali chovat hospodářská zvířata, nebo jejich chov provozují jen doplňkově a zahrady mají především rekreační a estetickou funkci.

41

Slovo típi pochází z jazyka Lakotů a znamená obydlí nebo místo, kde se bydlí. Stavělo se z dlouhých dřevěných tyčí, přes které se přetáhla pokrývka. Zpočátku se tato pokrývka šila hlavně z bizoních kůží, později často také z plátna. Típi se dalo poměrně rychle postavit, rozebrat a přenést na jiné místo. To bylo velmi užitečné pro lidi, kteří se často stěhovali za stády bizonů.

Na stavbě a péči o típi se podílela celá rodina, ale u mnoha národů měly důležitou roli hlavně ženy, které típi často vyráběly, stavěly i rozebíraly.

Típi chránilo před deštěm, větrem i chladem a díky otvoru a kouřovým chlopním nahoře v něm bylo možné také topit a vařit. Mnohá típi byla krásně zdobena malbami, které mohly připomínat důležité události, sny nebo rodinné příběhy. Típi je dodnes významným symbolem domova a kultury některých původních národů Ameriky.

13

16

14

Kruhové přístřešky z období kolem 9 000 let př. n. l., vyrobené ze slámy a větví, nazýváme **slaměné chatrče**.

Když se lidé začali věnovat zemědělství, jejich způsob bydlení se změnil. Už se nemuseli stále stěhovat za potravou, a tak začali zakládat osady a vesnice. Stavěli si jednoduché domy, které stály na jednom místě a sloužily celé rodině. Na jejich stavbu používali to, co měli poblíž: dřevo, hlínu, rákos, slámu, kámen nebo nepálené cihly. Některé stěny vznikaly z propletených větví potřených hlínou, jiné byly z hlíny nebo cihel sušených na slunci. Střechy bývaly často ze slámy nebo rákosu. Uvnitř domu bývalo ohniště, které dávalo teplo a sloužilo k vaření. První zemědělské vesnice vznikaly už před více než 10 000 lety na Blízkém východě a postupně se některé z nich rozrostly ve větší sídla. Tak se začal nový způsob života: lidé měli stálý domov blízko svých polí, zvířat a zásob potravy.

15

Výšková budova s kovovou nosnou konstrukcí, která nese většinu hmotnosti budovy, se nazývá **mrakodrap**.

Mrakodrap je velmi vysoká budova ve městě. Často se za mrakodrap považuje dům vysoký alespoň 100 metrů, i když přesná hranice není všude stejná. První slavný předchůdce mrakodrapů vznikl v Chicagu v letech 1884–1885. Byl zvláštní tím, že jeho váhu nesla vnitřní kovová konstrukce, nejen silné zdi. Díky tomu bylo možné stavět domy více do výšky.

Ve velkých městech přibývalo lidí a bylo potřeba využít malý prostor co nejlépe. Pomohl také vynález bezpečnějších výtahů a rozvoj výroby oceli. Dnešní mrakodrapy se stavějí hlavně z oceli, železobetonu a skla. Slouží jako kanceláře, byty, hotely i obchody. Nejznámější čtvrtí mrakodrapů je Manhattan v New Yorku a nejvyšší budovy světa jsou vyšší než 800 metrů.

43

42